

Forfatter: Aakjær, Jeppe

Titel: Oplyst

Citation: Aakjær, Jeppe: "Oplyst", i Aakjær, Jeppe: *Vadmelsfolk ; Af Gammel Jehannes hans Bivelskistaarri ; Esper Tækki.* - 1919, Gyldendal, 1918-19, s. 285. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-aakjaer07tom-shoot-workid54401/facsimile.pdf> (tilgået 10. april 2024)

Anvendt udgave: *Vadmelsfolk ; Af Gammel Jehannes hans Bivelskistaarri ; Esper Tækki.* - 1919

fruen; thi hun var missionsk og havde været i Lag med Røgteren, at hun haabed, han nu vilde bruge sin Frisendag som et Guds Barn.

Begyndelsen var jo altsaa ikke lovende. Alligevel fik Soren noget ud af sin Dag; det kom for Lyset, da han henad Midnat efter traadte ind i Røgterkammeret og slog sig ned foran Staldlygten for at dele en medbragt Flaske Brændevin med sin Medtjener Jens Christen Tøsmark, der havde været bundet til Kærne, mens Soren slog de store Slag paa Frisendagens elysæiske Marker.

Soren skjænkede mildt og veldædigt for Jens Christen, der sad dagtræt og indsunken ved Væggen og lugted avtentisk af frisklagt Kogjødning. Al Dagens Træthed og hidsige Sol laa ham som et Blylod i Hovedet; det gjordes ham ikke lettere derved, at Sorens Brændevin nu ogsaa lempedes derind. I nogen Grad opretholdt han dog Skinnet af at følge med i Sorens Opievæiser ved nu og da at sætte sig i Sædet ogaabne for et lille Lattergrynt. Men mest sad han med stive Øjne og hængende Snurbart og stirred paa Glasset for dog at ha et eneste fast Punkt i Tilværelsen.

Soren krammed ud af sine Oplevelsers Rækker; det var øjensynligt, at han vilde svinge sig op over sin Medtjener, der havde maatet stolpre efter de bissende Kreaturer, mens han var oppe i de mærkligste Åventyr. Ganske vist: Indledningen var jo ikke forløbet programmæssigt; til Kirke var han altsaa ikke kommer. „Men det maa du sgu ett rendi te Frownen mej, for saa faar a da saamøj en Helvedes Ril,” indskød Soren og gav den osende Lygte et Skub, saa Oljen blarped ovenaf.

Til Gjengjæld havde han været beade i Kro og Cirkus og paa en for ham selv uforstaaelig Maade var han havnet med mildskjæggede Grundtvigianere paa et Højskoiemøde i Sognets Forsamlingshus, hvad der i en overvældende Græd havde aastivet hans Selvfolelse. Ogsaa Jens Christen, der havde sidder nogenlunde überørt af hans øvrige Prælierer, gjorde ber et Ryk paas Stolen og udbrædt:

„Hvad sejer do, Soren, haar do wot te Højskul’mødi! Saa haar do wot sammel med baade Degr’ og Präjst’!”

„Ja, hold nu, gi da nu still te æ, Jens Christen. Læd mæ nu faa Tid te aa ta æ fræ en Sid aa . . . Om a haar wot sammel med Degr’, det ved a ett, men Präjst’! . . .

OPLYST (1913)

FRIDAQE var just ikke den Ting, som Røgteren Soren Terkielsen havde mest af; men en skjen Juni-Søndag traadte han ud af Selsigs Staldkammer, hinbarberet og vei-peaktædt i alle Maader og i Besidelse af den hedige Bevidsthed, at han kunde anvende hele den lyse, udsagnede Dag, som han selv vilde.

Uden for Guardsleddet tab han et Øjeblik i Staa, som overvejed han neje, hvilke af de tre Veje, han skulle staa ind paa.

En førte til Kirke, een til Kros og een — Landevejen — over Bakker og Bjerge ud i den vide Verden.

Den sidste gik dog snart ud af Programmet. Af de to tiloversblevne ailiered den ene sig øjeblikkelig med hans Kjød, den anden med hans Aand. En Stund saa det ud, som om Aanden skulde gaa af med Sejren: Soren slog ind paa Kirkevejen og fulgte den en halv Snes Favne forbi Herregårdsladen; men der var ikke det rette Skub i Fedtlæderet, kun med Moje fik han den ene Støvle tvunget forbi den anden, indtil de begge gik rent i Staa.

Kirkeklokken kaldte med klingende Knevel ud i den blaa Dag omme bag Bakken, hvor Bierne summed blandt duftende Sommersmærer. Soren stebled endnu et Par Trin tilfremmad med sænket Pande og indadvendte Støvlesnuder. Men saa blev han brat drejet ind i Kjødets Meridian, og halvt i Trav kom han tilbage og tog Krovejen om end med nogen Skamfuldhed. En kort Tid fulgte den Herregaardshaven. Soren Terkielsen saa skæm ind imellem de hvide Birkestammer i Frygt for at blive set af Herregårds-

Der var saa mange, te a kund ett komm te saa spyt for dem. Han der tal' — a war fandenmæ ett længer fra æ Mand sjæl, end som a vil sej" — Soren peger ud af den aabne Staldkammerdør — „hen te den flajtwonned Kow dér. A haaj æ baare saa ondt aa døw med mi Skio, indte a fæk en list under æ Bænk, saa kund a begynd aa spjelk æ Ører an te, hwad æ Mand saa".

Det han laa ud om, det war nu endlemaal en Urd af Skriften, te — e — — æh, ja, æ Udalels er nu gawn fra mæ, men det war gued Urd! — — Men det war ett læng, han bløv ved det; han snakked — — ja, hwad snakker sone Kaalsetne om; de er aalle saasaar ved jen End, kjek, harows! saa er de ved den naaen End. En ka missel sejj ea blyw hil sæt i æ Hued ved æ. Saas snakked han om — „Senzepiskornet", der war det besteste nøj, men kund uws op og blyw en himmelhyw Træ. — Haar do no Veddenskav om det? — Nej, a kjender da heller ett den Slaws Træer; men det vild han nu paasto. Og det war missel en slinde Kaal. Gud spaar wos, hvor kund han gi aa a Væssing! Han war ett mundlam! Han spaar sæ ett; han kjer wos igjemmel — fræ en End aal Æ Katekismus — hen kund en paa æ Fingerender! A tint somtid ved mæ sjæl, om ett a sku snupp ham. For a war ogsaa jawnhen dygtig i mi Präjstdaw; men han war missel værrend! Æ Mund lysted ham gudnok. —

Hwornej haat do wal holdt ved af di Børnelærdom, Jens Christen, det er vis ett stor Sager."

Soren gav sig nu, for at tilintetgjøre sin Medtjener, til at frembringe lange Anmærkninger af Balles Lærebog, f. Ex. den frygtelige Ting i 8. Kapitel, der kan tynge i Hjæmen som en Klump sammenbrænde Testisten, men som saa mange Bønderbørn har læst paa, til deres Tænder skured, og som begynder saaledes: „Paa Sottesengen levnes kun lidén Tid til at fatte sand Afsky for de Uddyder og Forfængeligheder, som i de sunde Dage have holdt Syndene tilbage." — — Soren afspelte hiele den sidelange Anmærkning med samme Lethed, som han rinked et Kotej; og i Forlængelsen deraf gav han følgende paulinske Sprikwo: „Giver da alle, hvad I ere dem skyldige: den som Skat, Skat; den som Toid, Toid; den som Frygt, Frygt; den som Ære, Ære!"

Jens Christens Mund runderede sig i Maaben:

„A kan ett forstaa, te do ka how æ?"

„Nej, hwad ka do forstaa, Jens Christen. Viid do værjen aa send sene Stejer hen? Viid do kommum hjem med nøj aa æl" — — Nej, si do, Jens Christen, do er ledtie oplyst!"

Jens Christens Ansigt mørknes ! Vrede; hidtil havde han troet, at han besad en Ven i Soren, nu kommer denne med ærørlige Beskyldninger imod ham.

„Hwad er det, do sejer! er a ett oplyst!"

Soren lige ubørhørlig: „Nej, det er do ett nærvæd aa vær. Det laa æ Mand osse ud om. Nej, ved du, hwad do er, Jens Christen — for det war osse nøj, han berer i hans Taal: Do er en Jordé-Klimp, Jens Christen."

Jens Christen er springet op fra Stolen under Indtryk af dette ufristige Haansord, som Vennen har slynged imod ham: „Hwad sejer do! Er a en Jordkdump! nej, nu blywer do mæ snaar for grow i di Taal!"

Soren vedbliver: „Tho det er jo ett mæ, der sejer æ; det war jo, hwad æ Präjst laa ud om. — — Han viid ett komm nærmere ind paa æ, saa han; men a kund nu ett faa andt ad af hans Taal, end te det war Folk af di Siau, han sighted te. Tho do gaar jo aaltid og stud'er om æ Søndaw' i di gammel Piøger, og ledtie gear du te Kjeik, saftfor ledt, Jens Christen, aaltfor ledt!"

Sorens sidste Bebrejdelse gjør det af med si Jens Christens resterende Modstand. Han synker tilbage i en Dingel, der er paa Græsuen af Slummer, mens Soren fortsætter sin hoverende Udkramming af jaante Varer: „Saa saa han jo ogsaa, te vi maat saale glemm aa si udad og opad — — Do maa ett sow, Jens Christen — det saa han: udad og opad! — — Det maa jo blyw seen, som a vil sej, ud ad den fjard Rud der; det maa vær æ Retning; a kan ett forstaa æ anderledes. Og saa skuld vi pass paa — — Do maa ett sow, Jens Christen, nær a fortæler der nej, hører do! (Soren rusker i ham): Vi sku pass paa aa hold Livsklaveret stemt — seen saa han; haar du her æ, Jens Christen! Livsklaveret! Forstaar do? — — Men hvor sku vi fatte Dæwl faa Klavir fra? A tinker, om ett det kund gjøres aa med en Harmonika.

Men Oplysen, Jens Christen, — Oplysen! Det war det villest aa æ det hiele. Men med den stod æ sæ

ringieajted, Gud naad wos! Men war den der ett, saa war det hiele jen Kjørtejs.

Og det er no osse mi Urd, Jens Christen: Oplysen! (Soren har grebet Lygten i Sidestængene og hagger den bedyrende ned i Bordbrædderne, saa Oljen skvalper oven ud): Oplysen, Jens Christen! Men som a sejer: Der er en gued Grund i dæ, men do er ett oplyst.

Aa, Herteguj, no sower han ijen!*
